

УДК 332.135

Ефективність впровадження електронної системи як одного з інструментів мережевої економіки

Пушак Я.Я.

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки та економічної безпеки
Львівського державного університету внутрішніх справ

Досліджується впровадження концепції електронного урядування в умовах розвитку мережевої економіки, сучасні тенденції у використанні інформаційно-комунікаційних технологій державними структурами. Визначено етапи впровадження е-урядування в Україні та дано оцінку фактичного стану реалізації даного інструменту підвищення ефективності державного управління. Розкриваються переваги реалізації е-урядування та проблеми запровадження електронних послуг.

Ключові слова: електронний уряд, комунікаційні технології, електронні послуги, мережева економіка, інформаційне суспільство.

Пушак Я.Я. ЭФФЕКТИВНОСТЬ ВНЕДРЕНИЯ ЭЛЕКТРОННОЙ СИСТЕМЫ ПРАВИТЕЛЬСТВА В УКРАИНЕ КАК ОДНОГО ИЗ ИНСТРУМЕНТОВ СЕТЕВОЙ ЭКОНОМИКИ

Исследуется внедрения концепции электронного правительства в условиях развития сетевой экономики, современные тенденции в использовании информационно-коммуникационных технологий государственными структурами. Предлагается определить этапы внедрения е-правительства в Украине и дана оценка фактического состояния реализации данного инструмента повышения эффективности государственного управления. Раскрываются преимущества реализации е- правительства и проблемы внедрения электронных услуг.

Ключевые слова: электронное правительство, коммуникационные технологии, электронные услуги, сетевая экономика, информационное общество.

Pushak Ya.Ya. EFFICIENCY OF INTRODUCTION OF THE ELECTRONIC SYSTEM OF THE GOVERNMENT IN UKRAINE AS ONE OF THE TOOLS OF THE NETWORK ECONOMY

The introduction of the concept of e-government in the conditions of the development of the network economy, modern trends in the use of information and communication technologies by state structures are explored. It is proposed to determine the stages of the introduction of e-government in Ukraine and assess the actual state of implementation of this tool to improve the effectiveness of public administration. The advantages of e-government implementation and the problems of introducing electronic services are disclosed.

Keywords: electronic government, communication technologies, electronic services, network economy, information society.

Постановка проблеми. В умовах становлення та розвитку мережевої економіки зростає активність уряду щодо використання нових інструментів та прийняття рішень для встановлення зворотного зв'язку з громадськістю, бізнесом, активізації їх залучення до суспільно-політичних процесів. Створення офіційних веб-сайтів, систем внутрішнього електронного документообігу та інших інструментів електронного урядування є основою для підвищення прозорості, публічності та оптимізації роботи органів державної влади шляхом використання інформаційних ресурсів і запровадження цифрових технологій.

Запровадження адміністративних послуг з використанням можливостей глобальної мережі Інтернет на сьогоднішній день демонструє стабільний розвиток визнаних країн-лідерів. Імплементатії нових методів реалі-

зації ділових процесів, зняття бюрократичних бар'єрів та залучення суспільства до процесу формування і реалізації державної політики активно підтримується Програмою розвитку ООН в Україні. Основними завданнями даної програми є підвищення доступу до інформації та державних послуг, відкриття державних даних на національному рівні, розроблення рекомендацій для підвищення ефективності та підзвітності держустанов.

Протягом останніх років було прийнято ряд рішень з удосконалення законодавчої бази щодо відкритих та великих даних, яке зобов'язує державні органи відкривати свої дані за замовчуванням шляхом розміщення, регулярного оновлення інформації онлайн на єдиному державному порталі. Розроблено і прийнято на початку 2016 р. дорожню карту розвитку відкритих даних для України, в якій визначено річні

плани уряду для її реалізації. Також важливим кроком було створення єдиного веб-порталу органів виконавчої влади iGov для замовлення держпослуг онлайн, який є центральною частиною створюваної системи «Електронний Уряд».

Таким чином, дані трансформаційні процеси призводять до зміни механізму провадження державної політики за рахунок використання новітніх досягнень інформаційно-комунікаційних технологій, їх швидкого проникнення у всі сфери та аспекти суспільних відносин і підтверджують актуальність концепції розвитку електронного урядування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій показує, що в економічній науці дослідження проблеми розвитку електронного уряду знайшли відображення у наукових працях українських дослідників Баранова А., Бутка М., Голобуцького О., Горбатенка В., Дубаса О., Клименка І., Линьова А., Сіленко А., Семенченка А., Цимбалюка В., Шевчука О. та ін. Віддаючи належне результатам, отриманим зазначеними та іншими вченими, слід наголосити, що теоретичні засади реалізації концепції е-урядування потребують поглиблення уявлення про фактичний стан та етапи впровадження ІКТ в діяльність органів державної влади, оцінки його ефективності. Зазначені обставини обумовлюють актуальність та науково-практичну значимість теми даної роботи.

Метою роботи є визначення ступеня використання у діяльності органів влади елементів е-урядування як одного з інструментів мережевої економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. У світовому рейтингу розвитку е-урядування Організацією Об'єднаних Націй оприлюднено рейтинг E-Government Development Index 2016 (EGDI), згідно з яким Україна зайняла 62-е місце серед 193-х країн, піднявшись на 25 пунктів у порівнянні з попереднім періодом. У 2012 р. наша країна займала 68-е місце, у 2010 р. – 54-е місце. Проте, у 2014 р. Україну віднесено до групи країн із

високим індексом розвитку електронного урядування. Всього існує чотири групи індексів: найвищий, високий, середній, низький.

Дослідження містить інформацію про рівень розвитку електронного уряду в різних країнах світу, а також системну оцінку тенденцій у використанні інформаційно-комунікаційних технологій державними структурами. Всі країни ранжуються в даному рейтингу на основі зваженого індексу оцінок за трьома основними складовими:

- ступінь охоплення і якість інтернет-послуг (Online Service Index – OSI);
- рівень розвитку ІКТ-інфраструктури (Telecommunication Infrastructure Index – TII);
- людський капітал (Human Capital Index – HCI).

За даними Організації Об'єднаних Націй у 2016 р. по рівню розвитку електронного урядування Великобританія є світовим лідером (0,9193), за нею йдуть Австралія, Японія, Республіка Корея, Нідерланди, Нова Зеландія, Іспанія, Сінгапур, Канада і Фінляндія.

Дослідження показало, що рівень розвитку е-урядування в Україні на 23 % перевищує світовий середній показник (EGDI України 0,6076 проти світового середнього показника 0,4922). Найвищий показник країна отримали за складовою людський капітал (HCI) – 0,8390, за ступенем охоплення і якістю інтернет-послуг (OSI) – 0,5870 та найнижчий показник за рівнем розвитку телекомунікаційної інфраструктури (TII) – 0,3968.

Результати свідчать про те, що Україна в порівнянні з 2014 р. покращила показники за індексом онлайн сервісів з 0,2677 до 0,5870 та телекомунікаційної інфраструктури з 0,3802 до 0,3968, дещо зменшився індекс людського розвитку – з 0,8616 до 0,839. Тобто, країна розвиває електронні сервіси та працюють державні системи, за допомогою яких мають надаватися онлайн сервіси.

Міжнародна оцінка розвитку електронного урядування містить рейтинг, присвяче-

Таблиця 1

Місце України серед країн світу по рівню розвитку електронного уряду (за рейтингом E-Government Development Index 2016)

Країна/регіон	Місце в рейтингу	EGDI	OSI	TII	HCI
Україна	62	0,6076	0,587	0,3968	0,839
Найвищий показник (Великобританія)	1	0,9193	1	0,8177	0,9402
Найнижчий показник (Сомалі)	193	0,027	0,0145	0,0665	0
Європа	-	0,7241	0,6926	0,6438	0,836
Середній світовий показник	-	0,4922	0,4623	0,3711	0,6433

Джерело: складено автором за даними [9]

ний електронній участі, залученню громадян (e-participation). Цей рейтинг представляє модель за трьома рівнями участі: е-інформація (e-information) – можливість надання гро-

мадянам доступу до публічної інформації, е-консультація (e-consultation) – залучення громадян для обговорення питань державної політики, надання послуг, е-прийняття рішень

Таблиця 1

Фактичний стан та етапи впровадження е-урядування в Україні і світі

Етап	Оцінка стану в Україні	Оцінка стану в Чернівецькій області	Оцінка стану в світі
I – поява	4 січня 2002 р. прийнято Постанову Кабінету Міністрів України «Про порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади».	282 органи місцевого самоврядування Чернівецької області комп'ютеризовано.	Розвинені країни світу пройшли цей етап у період 1996-2000 рр. Першою країною в світі, яка прийняла закон про електронні послуги, була Фінляндія (2001 р.).
Результат: більшість органів виконавчої влади України створили свої власні веб-сайти. Етап завершено.			
II – розширення присутності	Закони України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 р. № 851; «Про електронний цифровий підпис» від 22.05.2003 р. № 852; «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» від 31.05.2005 р. № 2594 та ін.	Організація доступу громадян до електронних адміністративних послуг. Започаткована Мережа Пунктів доступу (МПД) громадян до інформації у червні 2009 р. в межах ґранту Програми сприяння Парламенту України за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID).	Урядом Великобританії в 1999 р. була прийнята стратегічна програма «Модернізація державної влади», ключовим елементом якої було впровадження електронної системи управління.
Результат: перехід органів влади на електронний документообіг. Етап пройдено.			
III – інтерактивна присутність	В 2012 р. приділялась значна увага питанням вдосконалення законодавчого забезпечення національної політики з розвитку інформаційного суспільства, інформатизації та електронного урядування в Україні. Видавалась значна кількість нормативно-законодавчих актів всіма органами державної влади, деякі з яких мали середньо- та довгостроковий вплив на цю сферу діяльності. На виконання заходу щодо створення веб-порталу з надання державних електронних послуг Держінформнауки України спільно з ДП «Державний центр інформаційних ресурсів України» розробило та впровадило першу чергу загальнодержавної автоматизованої системи організації роботи з електронними зверненнями громадян.	Впроваджено інноваційний та дієвий інструмент розвитку органів місцевого самоврядування Чернівецької області шляхом створенням мережі, що об'єднала 282 ради, інтегровані через портал територіальних громад Чернівецької області www.gromady.cv.ua з широким використанням сучасних інформаційно-комунікативних технологій.	Уряд Південної Кореї розробив єдиний портал, де громадяни можуть отримати майже всі послуги, яких вони потребують, на національному та місцевому рівні. В органах державного управління Південної Кореї повністю відсутній паперовий документообіг. Основною причиною лідерства в світі даного електронного уряду є прогрес в сфері розробки та відтворення файлів через мобільні додатки, які доступні з національних порталів.
Результат: запровадження системи електронних звернень фізичних та юридичних осіб. Створення веб-порталу звернень громадян, який забезпечує можливість подання звернення в органи виконавчої влади в електронному вигляді. Етап пройдено частково.			

(e-decision-making) – спільна можливість у формуванні політики, спільне вироблення сервісних компонентів. Аналіз проводився за сферами: фінанси, соціальне забезпечення, навколишнє середовище, освіта, охорона здоров'я та праця. За цим рейтингом Україна посіла 32-у позицію з показником 0,7458.

Міжнародна оцінка звертає увагу на недостатній розвиток онлайн послуг в Україні для

незахищених верств населення, людей із обмеженими можливостями. Одним з найважливіших нормативно-правових документів, що розглядає засади та умови для досягнення європейських стандартів якості послуг, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування є «Концепція розвитку системи електронних послуг в Україні», затверджена

Закінчення таблиці 2

IV – наявність транзакцій	Кабінет Міністрів України ухвалив своїм розпорядженням від 9 червня 2011 р. № 589-р Концепцію створення Національної системи опрацювання звернень до органів виконавчої влади України. Створення єдиного веб-порталу ДПС України – персонального Електронного кабінету платника податків, який за допомогою спеціального інструмента доступу (наприклад, електронної картки платника податків) з використанням електронно-цифрового підпису дозволить платнику податків працювати з органами податкової служби в режимі реального часу.	Створено портал «Відкрите місто» для взаємодії громадян, місцевих органів влади, комунальних підприємств, громадських об'єднань, благодійних фондів та бізнесу в процесі вирішення актуальних проблем суспільства та отримання необхідної інформації.	В багатьох розвинених країнах (США, Австралія, Нова Зеландія, Сінгапур, Норвегія, Великобританія, Канада, Нідерланди, Данія і Німеччина) в режимі «онлайн» стали реально доступними багато видів державних послуг.
Результат: запровадження автоматизованого опрацювання звернень, що надходять через Інтернет. Етап пройдено частково.			
V – мережева присутність	Важливе значення у запровадженні сучасних ІТ у парламентську діяльність відіграє Програма інформатизації законотворчого процесу у Верховній Раді України на 2012-2017 роки, затверджена Постановою Верховної Ради України від 5 липня 2012 р. № 5096-VI. Пріоритетним завданням Програми є створення інтегрованої електронної інформаційно-аналітичної системи «Електронний парламент» та її центральних підсистем.	Створено єдину систему місцевих петицій в рамках програми «Електронне урядування задля підзвітності влади та участі громади» (EGAP), що фінансується Швейцарською Конфедерацією та виконується Фондом Східна Європа, Фондом InnovaBridge у партнерстві з Державним агентством з питань електронного урядування (офіційна сторінка – http://egap.in.ua).	У сфері доступності електронних послуг Естонія посідає перше місце в світі. В Естонії взаємодія «уряд бізнесу» (G2B) розвивалося шляхом мінімізації процедур для бізнесу. Співкування з представниками контролюючих органів зведено до мінімуму, що знижує потенційну можливість для корупції. Більше 90 % населення заповнюють та відправляють податкові декларації через Інтернет. З 2005 року громадяни Естонії мають можливість проголосувати на виборах з будь-якого кутка світу через мережу.
Результат: запровадження нових електронних сервісів з надання електронних послуг платникам податків з використанням Інтернет-середовища. Створено єдиний інформаційний веб-ресурс звернень громадян до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Етап не завершено.			

Джерело: складено автором

розпорядженням Кабінета Міністрів України від 16 листопада 2016 р. № 918-р. Метою даної концепції є визначення напрямів, механізму і строків формування ефективної системи електронних послуг в Україні для задоволення інтересів фізичних та юридичних осіб через розвиток і підтримку доступних та прозорих, безпечних та не корупційних, найменш затратних, швидких та зручних електронних послуг [1].

Відповідно до світових тенденцій розвитку мережевої економіки запровадження адміністративних послуг з використанням можливостей глобальної мережі Інтернет на сьогоднішній день є ключовим елементом побудови системи електронного урядування в Україні.

Реалізація концепції е-урядування сприятиме:

- досягненню вищого рівня управління державою, зростанню ефективності роботи органів влади, їх відкритості, прозорості та доступності;
- забезпеченню прозорості прийняття урядових рішень через відкриті державні дані, залучення громадян до електронної участі, просування онлайн-послуг;
- оперативному інформуванню громадськості, активізації її залучення до суспільно-політичних процесів;
- покращенню інвестиційної привабливості, бізнес клімату, залученню інновацій та зростанню конкурентоспроможності держави;
- підвищенню якості надання адміністративних послуг відповідно до європейських вимог для громадян та суб'єктів господарювання;
- вирішенню проблеми зростаючого попиту на більш персоналізовані послуги, що відображають індивідуальні потреби, а також прагнення людей більш активно залучатись до прийняття державних рішень;
- зростанню мобільності та конкурентоспроможності бізнесу та громадян;
- систематизації державних закупівель та мінімізації корупційних ризиків;
- стимулювання розвитку мережевої економіки в Україні.

Висновки. Незважаючи на переваги від використання електронного уряду в нашій країні існує ряд проблем, що перешкоджають повсюдному його впровадженню. Зокрема можна виділити наступне:

– недостатній розвиток інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури, що забезпечує надання електронних послуг;

– низький рівень поінформованості громадян про наявний перелік електронних послуг та низький рівень довіри до електронної взаємодії;

– не сформованість нормативно-правової бази в сфері е-урядування, зокрема захисту інформаційних ресурсів, протидії комп'ютерній злочинності, захисту персональних даних;

– вузький перелік електронних державних послуг, наданих через систему електронного уряду;

– не вирішення повною мірою питання електронної ідентифікації та автентифікації суб'єктів звернення під час надання електронних послуг;

– невизначеність формату електронного документа, відповідного до якого суб'єкт звернення повинен подавати документи для отримання електронної послуги.

В умовах розвитку мережевої економіки, становлення інформаційного суспільства в Україні зростає активність органів державної влади та місцевого самоврядування у використанні окремих інструментів системи електронного урядування з метою забезпечення інформаційної відкритості та доступності. Впровадження е-технологій урядом визначено одним з головних пріоритетів на національному рівні. Перспективними та пріоритетними напрямками на даний час визначено розвиток відкритих даних, розвиток електронних закупівель, розвиток електронних послуг, розвиток електронної взаємодії, розвиток електронної ідентифікації.

Впровадження технологій електронного урядування призведе до переосмислення ролі і функцій влади, більшій поінформованості громадян, зростанню можливостей контролю за ефективністю діяльності органів місцевого самоврядування, спрощення управлінських процедур, скорочення адміністративних витрат, застосування сучасних методів державного управління, досягнення якісно нового рівня управління державою і суспільством у цілому, а також зміцнення довіри до інститутів держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про схвалення Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 лист. 2016 р. № 918-Р. – Офіційний вісник України. – 2016. – № 99. – С. 259.
2. Баранов О. А. «Інформаційне право України: стан, проблеми, перспективи» / О. А. Баранов. – К. : Видавничий дім «СофтПрес», 2005. – 316 с.
3. Голобуцький О. П. Електронний уряд / О. П. Голобуцький, О. Б. Шевчук – К. : Атлант UMS, 2002. – 173 с.
4. Клименко І. В. Технології електронного урядування: Навчальний посібник / І. В. Клименко, К. О. Линьов – Київ: Вид-во ДУС, 2006. – 225 с.
5. Сетевая экономика: учебное пособие / В. Н. Ключовкин, Н. В. Морозова, Л. М. Куимова; Алт. гос. техн. ун-т, БТИ. – Бийск: Изд-во Алт. гос. техн. ун-та, 2008. – 117 с.
6. Цимбалюк В. С. Інформаційне право: концептуальні положення до кодифікації інформаційного законодавства : монографія / В. С. Цимбалюк – К. : Освіта України, 2011. – 426 с.
7. Закон про відкриті дані наближає Україну до цифрової епохи/ Демократизація, права людини і розвиток громадянського суспільства: портал практик . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dhrp.org.ua/uk/news/720-20150410-ua>
8. United Nations E-government survey 2014. – [Electronic resource]. – Mode of access: https://publicadministration.un.org/egovkb/portals/egovkb/documents/un/2014-survey/e-gov_complete_survey-2014.pdf
9. United Nations E-government survey 2016. – [Electronic resource]. – Mode of access: <http://workspace.unpan.org/sites/Internet/Documents/UNPAN97453.pdf>
10. Іртищева І. О. Обґрунтування концепції стратегічної програми в антикризисному управлінні / І. О. Іртищева, С. М. Мінакова // Економіст. – 2014. – № 11. – С. 38-40.